

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Суми
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. XI Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2024. 197 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2024
© Автори, 2024

ІВАНОВ І. А.

студент, гр. 311іст,

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

(наук. керівник: к.і.н. Д. Г. Руднік)

ДІЯЛЬНІСТЬ ОДИ НОБУНАГИ ПО ОБ'ЄДНАННЮ ЯПОНІЇ

На початку Нового часу Японія перебувала у стані феодальної роздробленості та постійної ворожнечі між провінціями та окремими феодалами. Це значно послаблювало економічний потенціал держави та підривало її політичну вагу. Okремі князі-даймьо набули значної влади в середині своїх провінцій, вони почали процес розширення своїх територій та зазіхати на столицю. Одним з таких даймьо був Ода Нобунага – майбутній об'єднувач Японії. Саме він та його наступники Тойотомі Хідейоші та Токугава Ієясу послідовно скріплювали країну під власним проводом.

Родина Нобунаги була представником середньої військової знаті та походила від південної гілки роду Ода, формально вони підпорядковувалася самурайському дому Шиба, що в свої часи належали до олігархічної гілки шьогунату Муромачі. Маленький Ода здобув освіту у буддійському монастирі Тенно, тут він опанував грамоту, арифметику та буддійські догми, був вправним у верховій їзді, стрільбі з лука, фехтуванні, тактиці та стратегії [1, с. 29] Вже в 15 років він одружився на дочці Сайто Досана з

Міно тим самим династичний шлюб мав покласти край тривалому конфлікту між родинами [2, с. 28].

По смерті батька у 1542 р. Нобунага стає головою роду. Проте, йому довелося виборювати першість у протистоянні з родом Ямагучі, родом Імагава південною та північною гілками роду Ода, своїм власним дядьком та братами. Ода зміг закріпити статус регіонального гегемона й лідера тільки до кінця 60-рр. XVI ст. [2, с. 29–31; 3, р. 276–278; 4, р.143]. Він починає поступове об'єднання Японії під власною владою. У цей час до Оди доєднуються один з колишніх васалів Імагави на ім'я Мотоясу, який пізніше візьме собі ім'я Іеясу Токугава. Разом вони починають просуватися на схід до провінцій Тотомі, Такеда та Сугура. У 1561 р. Ода набуває авторитету перед домів Такеда та Сінген з провінції Кай завдяки династичним шлюбом. До 1565 р. вплив Оди розповсюджуються до Мікави, яку він згодом віддасть Іеясу. Провінція Міно була звоєнована за допомогою вірного поплічника Тойотомі Хідейоші. Він зміг успішно захопити фортецю Інабаяму, яка прикривала шлях до Міно. Під контролем Оди опинилося майже все східне морське узбережжя країни, що відкривало йому шлях до Кіото [5, р. 134; 4, р. 278; 6, р. 222; 7, р. 65; 8, с. 84–85].

Поки Нобунага займався об'єднанням сходу, в столиці назріла палацова криза через боротьбу придворних кланів за владу. Події в Кіото стали сигналом для Нобунаги. Уже в 1568 р., маючи 50 тис. армії він рушає до столиці, де вбиває заколотників та ставить нового шьогуна Ашікагу Йошіакі. У Кіото Нобунга увійшов як справжній переможець – це був його тріумф, Ода не виглядав як

черговий загарбник міста, він прийшов до Кіото як герой-визволитель. Його війська не грабували та не трошили столицю, не приносили біди та розруху. Сам Ода швидко заручився лояльністю шьогуна та місцевої знаті [1, с. 30; 8, с. 89; 3, р. 279; 4, р. 144]. Можна сказати, що Ода підкорив столицю не стільки у військовому плані, як у ментальному.

Проте, невдовзі між шьогуном та Одою загострилися протиріччя. Шьогун вбачав в успішному полководці свого конкурента в праві на владу, тому вирішує заручитися допомогою місцевих даймьо з кланів Асакура та Адзай, які зраджують Оди поки той перебуває у військовій компанії у провінції Ечідзен. Так складеться перша антиобуназька коаліція. У 1570 р. Ода дає відсіч зрадникам в битві при Анегаві, однак залишки війська Адзай й Асакура тікають до храму Енрякуджі [1, с. 37–40; 9, с. 13; 1, с. 30]. Храм та монастир були досить укріпленими, знаходилися у гірській місцевості, тому напад на нього треба було якісно спланувати, а, окрім того, підвести ідеологічне підґрунтя під час факт нападу на святе місце. Воно мало значний вплив на імператорський та дворянський двір, по суті виконувало волю верховної державної духовної політики. У 1571 р. Енрякуджі було атаковано, бій перетворився на справжню м'ясорубку. Ода не жалів нікого. Було перебито тисячі ченців, а сама святиня спалена. Після цих подій за одою закріпився слава жорсткого антибуддиста та кривавого деспота. Далі сили Оди були спрямовані на інші буддійські храми та релігійні секти. Зокрема, було ліквідовано секту Ікко в провінції Кага. Протягом десяти років тривала війна за фортецю Ішіяма Хонганзі в Осаці та п'ятирічна боротьба з сектантами за замок Ікко в

Нагашімі, що коштувало життя більш ніж 20 тис. противників Оди [1, с. 12–13; 6, р. 279–280; 8, с. 92; 4, р.144; 10, р. 79; 11, с. 229].

1573 р. Ода, після дворічної боротьби з кланом Такеда, де-факто ліквідував інституцію хиткого шьогунату Ашікага, стає новою політичною фігурою у всій державі, яка реально могла возз'єднати країну. Після цього Ода продовжив підкорення країни та боротьбу з провінційними даймьо – знищено дома Асакура та Асаї. У вирішальній битві при Нагашіно 1575 р. було остаточно переміг клан Такеда. Битва відома масовим використанням вогнепальної зброї військами Оди [1, с. 43; 4, р. 145; 6, р. 144; 11, р. 230].

Нас початок 1582 р. Ода Нобунага оволодів третиною усієї Японії й можливо продовжив свої завоювання на далі, якби не подія що в офіційній японській історіографії отримало назву «інцидент у монастирі Хонно». 15 травня Ода Нобунага перебував у замку Азучі, планував урочисто завітати спочатку до Кіото, а пізніше до Сакай разом зі своєю ставкою. Проте, несподівано Оді надходить тривожний лист від Хідейоші, в якому йшлося про необхідність надати йому 30 тис. воїнів для подолання військ Морі. 29 травня Ода прибув до храму Хонно (Кіото), а вже 1 червня він влаштовує звану вечерю з чаюванням. Приблизно о шостій годині вечора з замку Камеяма зі своїм військом виступив один з генералів Оди Акечі Міцухіде, шлях його простягався на захід, але той неочікувана повернув на схід до столиці. Ода Нобунага отримав звістку про заколот завчасно, тому ворожі війська, які оточили храм, вже на ранок наступного дня не були для

нього несподіванкою. Озброївшись луком та списом, Ода вирішив дати бій, однак, отримавши поранення, відступив та зчинився в храмі. Не бажаючи ганебної смерті від руки зрадника, він наказав одному зі слуг підпалити храм разом з ним. Сам Ода вчинив самогубство [8, с. 95-97; 12, р. 40–46]. Так пішов з життя перший великий об'єднувач Японії, не дивлячись на те що в історіографії він часто змальовувався як доволі власний, жорстокий та авторитарний правитель. Однак, ці особисті характеристики Оди не мають заперечувати його здобутків, які заклали фундамент консолідації країни, можливо часто жорстокої та кровавої, проте все ж доволі успішної, й не відому чи можлива була така преформація країни без постаті Оди та його методів і підходів.

Таким чином, можна сказати що перший крок на шляху до об'єднання країни відбувся у 1556–1582 рр. Ода зміг подолати сторічну феодальну розруху та почати поступову консолідацію країни. Переломним моментом на цьому шляху стала ліквітація шьогунату Ашікага, після цього Нобунага став головним військово-політичним лідером держави.

---

1. Павловський П. Політична діяльність японського полководця Оди Нобунаги // Студентський науковий вісник ТНПУ. 2021. № 46. С. 29–31.

2. Коваленко О. Самурайські хроніки. Ода Нобунага. Київ : Дух і Літера, 2013. 960 с

3. Sansom G. A History of Japan, 1334–1615. Stanford : Stanford University Press, 1961. 442 p.

4. Whitney Hall J. Japan From Prehistory to Modern Times. 2nd ed. Tokyo, 1971. 397 p.

5. The Cambridge history of Japan. Volume 4. Early modern Japan / ed. by John Whitney Hall. Cambridge : Cambridge University Press, 1991. 813 p.
6. Kyger John G., Mason Richard G. P. A Brief History of Japan. Michigan : Tuttle, 1997. 413 p.
7. Kenneth g. Henshall. A History of Japan: From Stoneage to Superpower. 3rd ed. Chippenham : Palgrave Macmillan, 2012. 302 p.
8. Искандеров А. А. Токетомі Хидеесі. 1984. 447 с.
9. Коваленко О. Ода Нобунага в японській антихристиянській літературі на прикладі «Записів про розквіт і падіння Храму південних варварів» // Східний світ. 2009. № 2. С. 10–19.
10. Edwin O. Craig, A. M. Dejiny Japonska. Prague : Nakl. Lidové noviny, 2000. 441 p.
11. Vasiljevová Z. Dejiny Japonska. 1-st ed. Prague : Svoboda, 1986. 603 p.
12. Prasol A. Oda Nobunaga's Death: Causes and Circumstances. 新潟国際情報大学 情報文化学部 紀要. 2014. No. 15. P. 40–46.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

Антонов Є. М.

Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині
у творчості Віри Юрченко 3

Власенко В. М.

З епістолярію Костя Мацієвича 1922 р. 9

Гаврилишин П. М.

Виявлені джерела до вивчення біографії
Богдана Гаврилишина 15

Герасимчук О. М.

Формування організаційно-правових основ
переселення козаків Північного Лівобережжя
України на Кубань у 1820–1825 рр. 20

Зінченко І. Д.

До питання про формування кордонів України
в 40-50-х роках ХХ ст.: огляд вибраної історіографії 27

Король В. М.

Село Блотниця Талалаївського району
1950–1960-х рр. у матеріалах усної історії 30

Котельницький Н. А.

Праці В. М. Хижнякова як джерело з історії формування
клерикальної політики земської ліберальної партії
Північної України (80-ті рр. XIX ст.) 43

Лобко Н. В.

Матеріали про військову службу як джерело
генеалогічної інформації 50

Медведєв І. А.

Події лютого-березня 2022 року в Тростянецькій
громаді Сумської області: хронологія та факти 55

Пономарьова К. О.

Історія військових поселень на території України:
до постановки проблеми 61

Шуть Т. І.

Соціально-економічне життя Сум у період німецької
окупації (за матеріалами газети «Сумський вісник») 65

Тихомиров К. В.

Жертви окупаційного нацистського режиму
на території України 70

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрощук В. П.

В'ячеслав Липинський на дипломатичній
службі Української держави 75

Баб'як М. О., Дикий В. В.

Дипломатична співпраця УНР і ЗУНР у добу
національно-визвольних змагань 80

Гончаренко А. В.

Радянська історіографія ролі Великої Британії в еволюції
колоніалізму наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 84

Дацків І. Б., Проць В. В.

Міжнародна діяльність Лонгіна Цегельського 90

Зінченко І. Д.

Південно-західний кордон УРСР в 40-х роках ХХ ст.:
делімітація та демаркація 95

Іванов І. А.

Діяльність Оди Нобунаги по об'єднанню Японії 99

Мірошніченко А. В.

Роль Томаша Масарика в становленні
незалежної Чехословаччини 105

Назаров М. С.

Основні етапи російсько-української війни 2022-2024 рр. 110

<i>Порфілова М. В.</i> Зародження, формування і становлення соціальної політики	114
<i>Рагуліна А. В.</i> Смертна кара за кодексами законів Давньої Месопотамії	118
<u>КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ</u>	
<i>Антоненко П. Ю.</i> Коренізація як передумова розвитку українського мистецтва в 1920-1930-х роках	121
<i>Антонов Є. М.</i> Ілля Ріпін – український художник	125
<i>Гвоздицька С. М., Єсін А. І.</i> Особливості сучасного етапу розвитку витинанки на Сумщині	129
<i>Глушенок Н. М.</i> Висвітлення стану дослідження поняття міждисциплінарної інтеграції	135
<i>Дегтярьов С. І.</i> Проект Батуринського університету гетьмана Кирила Розумовського	140

- Дегтярьова Д. С.***
Відстоювання феміністичних поглядів у драматичній
поемі «Бояриня» Лесі Українки 149
- Калінін І. М.***
Правознавство в чоловічих гімназіях
кінця ХІХ – початку ХХ ст. 155
- Картава К. С.***
Ганна Затиркевич-Карпинська – громадська діячка
та особистість 161
- Кудінов Д. В.***
Пансіон Ганни Іванової в Сумах: нотатки до історії
жіночої освіти 167
- Маркович О. С.***
Значення творчості Василя Кричевського 174
- Струпінська Д. В.***
Неполітичні проекти Георгія Нарбути як
складова української національної культури
початку ХХ ст. 181
- Ярош Н. В.***
Виховний процес у навчальних закладах системи
державних трудових резервів СРСР (1940–1950-ті рр.) 189

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.